

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
UPIMAJI WA KITAIFA WA KIDATO CHA PILI

021

KISWAHILI

Muda: 2:30

MAJIBU

Mwaka: 2024

Maelekezo

1. Karatasi hii in sehemu A, B, C, D na E zenye jumla ya maswali **kumi (10)**.
2. Jibu maswali **yote** .
3. Majibu **yote** yaandikwe kwenye nafasi ulizopewa.
4. Majibu yote yaandikwe kwa kaalamu yenye wino wa bluu au mweusi.
5. Vifaa **vyote** vya mawasiliano visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia.

maktaba.tetea.org

I. Muundo wa "tarbia" kati ya ifuatayo ni?

- A. Mistari miwili kwa kila ubeti
- B. Mistari mitatu kwa kila ubeti
- C. Mistari minne kwa kila ubeti
- D. Mistari mitano kwa kila ubeti

Jibu: C. Mistari minne kwa kila ubeti

Sababu: Muundo wa "tarbia" ni ule unaotumia mistari minne kwa kila ubeti. Hii inatofautiana na miundo mingine inayoweza kuwa na mistari miwili, mitatu au mitano.

II. Kati ya vipengele vifuatavyo ni kipi hakihusiani na maudhui ya kazi ya fasihi?

- A. Mafunzo
- B. Mtazamo
- C. Msimamo
- D. Msisitizo

Jibu: A. Mafunzo

Sababu: Maudhui ya kazi ya fasihi yanahusiana na ujumbe na mtindo wa kazi hiyo. "Mafunzo" si kipengele kinachohusiana moja kwa moja na maudhui, bali ni lengo la kazi ya fasihi.

III. Sentensi ipi kati ya zifuatazo imeundwa kwa kuunganisha sentensi mbili?

- A. Mwalimu ameingia darasani kufundisha.
- B. Mama alichota maji lakini yamemwagika.
- C. Shule yetu ya msingi ni kubwa na nzuri.
- D. Mvua na mawingu hutegemeana daima.

Jibu: B. Mama alichota maji lakini yamemwagika.

Sababu: Sentensi hii inaunganisha sentensi mbili kwa kutumia kiunganishi "lakini", ambacho kinahusisha vichwa viwili vya habari: mama alichota maji na maji yamemwagika.

IV. Kwa kawaida, habari iliyofupishwa huwa na idadi ipi ya maneno kati ya haya?

- A. Nusu ya maneno yote
- B. Theluthi ya maneno yote
- C. Robo ya maneno yote
- D. Robo tatu ya maneno yote

Jibu: C. Robo ya maneno yote

Sababu: Habari iliyofupishwa huwa na robo ya maneno yote asilia ili kutoa muhtasari wa jambo kwa ufupi na kuepuka kurudia maelezo mengi.

V. Neno lipi linadhihirisha kauli ya kutendwa katika kitenzi?

- A. Pikin
- B. Pikiwa
- C. Pikika
- D. Pikwa

Jibu: B. Pikiwa

Sababu: "Pikiwa" ni kitenzi kilicho katika hali ya kutendwa (passive), ambapo jambo linatendeka kwa mtu mwingine. Mengine kama "pikin" na "pikika" ni matendo ya kutenda (active).

VI. Ni seti ipi inawakilisha kikamilifu muundo wa mfumo wa lugha yoyote?

- A. Sauti, silabi, maneno na sentensi
- B. Sauti, silabi, irabu na maneno
- C. Silabi, irabu, maneno na sentensi
- D. Sauti, irabu, konsonanti na maneno

Jibu: A. Sauti, silabi, maneno na sentensi

Sababu: Muundo wa mfumo wa lugha unahusisha vipengele vyote vya lugha: sauti, silabi, maneno, na sentensi. Hii ni njia ya kutunga na kuunda lugha.

VII. Katika maneno yafuatayo, ni orodha ipi yenye aina moja ya maneno?

- A. Bata, nyumba, uvivu, Kigoma
- B. Bata, nyumba, kula, Kigoma
- C. Nyumba, nywele, uvivu, pika
- D. Nywele, pika, andika, bata

Jibu: C. Nyumba, nywele, uvivu, pika

Sababu: Hii ni orodha ya maneno ya aina moja, yaani majina, ambapo nyumba, nywele, uvivu ni majina, na "pika" ni kitenzi kilichozungumzia tendo linalofanyika.

VIII. Tamathali ya semi inayolinganisha vitu au hali mbili tofauti kwa kutumia viunganishi huitwaje?

- A. Takriiri
- B. Sitiari
- C. Tashihisi
- D. Tashbiha

Jibu: D. Tashbiha

Sababu: Tashbiha ni tamathali ya semi inayolinganishwa vitu au hali mbili kwa kutumia viunganishi kama vile "kama", "ni kama", "sawa na".

IX. Jambo lipi kati ya yafuatayo ni muhimu kuzingatiwa katika uandishi wa insha?

- A. Kujua jina halisi la mwandishi wa insha
- B. Kujua barabara jambo linaloandikiwa insha
- C. Kujua wahusika wanaoandikiwa insha
- D. Kujua barabara mahali pa kuandikia insha

Jibu: B. Kujua barabara jambo linaloandikiwa insha

Sababu: Ni muhimu kujua maudhui au jambo linaloandikiwa insha ili kuepuka uandishi holela na kuhakikisha ujumbe unafikishwa ipasavyo.

X. Ipi ni sifa mahususi ya lugha ya mazungumzo?

- A. Matumizi ya ishara
- B. Matumizi ya alama
- C. Matumizi ya ala
- D. Matumizi ya lahaja

Jibu: D. Matumizi ya lahaja

Sababu: Lugha ya mazungumzo mara nyingi hutumia lahaja na mitindo ya mazungumzo inayoendana na mazingira na hadhira. Lahaja hutumika kutofautisha mazungumzo kutoka kwa maandishi rasmi.

2. Oanisha mana ya dhana za kisarufi zilizo katika Orodha A na dhana husika kutoka Orodha B, kisha andika jibu sahihi katika kisanduku ulichopewa.

Orodha A

- i. Sehemu ya neno ambayo haibadiliki
- ii. Umbo linalowakilisha mofimu
- iii. Kipashio kidogo kabisa chenye maana katika neno
- iv. Maumbo ambayo hayawezi kujitegemea yakiwa pekee
- v. Kipashio kinachoweza kuambatishwa kwenye mzizi wa neno na kuunda neno jipya

ANSWER

F. Mzizi

C. Mofimu

A. Mofu

E. Mofu tegemezi

D. Kiambishi

Orodha B

- A. Mofu
- B. Mofu huru
- C. Mofimu
- D. Kiambishi
- E. Mofu tegemezi
- F. Mzizi
- G. Sarufi

3. Soma kifungu cha habari kifuatacho kisha jibu maswali yanayofuata:

Miti ina faida nyingi sana katika maisha ya binadamu. Nchi isiyo na miti ni sawa na mtu atembeaye bila kuvaa nguo. Ipo miti ya asili na mingine ni ya kupandwa, yote hiyo ina faida lukuki kwa maisha ya binadamu.

Ongezeko la watu duniani na kutokuwa na nishati mbadala kama vile gesi na umeme hasa sehemu za vijijini kumesababisha matumizi ya kuni na mkaa. Matumizi haya yametokana na ukosefu wa elimu ya utunzaji wa mazingira. Hali hii imesababisha jangwa kwa kuwa waswahili husema, “chovya chovya humaliza buyu la asali.”

Miti ina faida kadhaa katika maisha ya kiumbe yeyote duniani. Miti hutupatia hewa safi tunayoivuta kila sekunde ya uhai wetu, kutengenezea fanicha, kutupatia matunda ili kutukinga na magonjwa na harufu ya miti ni dawa dhidi ya maadui mbalimbali kama vile nyoka.

Ukataji miti ovyo una madhara kama vile ukame, mmomonyoko wa udongo, uhaba wa hewa safi ya oksijeni na athari nyingine nyingi zinazoondoa uwepo wa viumbe hai na viumbe visivyo hai.

Kwa sasa serikali yetu imeanzisha kampeni mbalimbali za kulinda mazingira kama vile, “kata mti panda mti”, “mti wa milenia” na “mtu mmoja miti mingi.” Kampeni hizo hutolewa katika redio, runinga na vyombo vingine vya habari. Ni jukumu la kila mtu kuitunza na kuilinda misitu yetu.

Maswali:

(a) Kutokana na habari uliyosoma:

(i) Andika kichwa cha habari kwa maneno yasiyozidi matano.

Jibu: Faida za Miti

(ii) Unafikiri kwa nini kumekuwa na wimbi kubwa la ukataji wa miti?

Jibu: Kumekuwa na wimbi kubwa la ukataji wa miti kutokana na ongezeko la watu duniani na kutokuwa na nishati mbadala kama gesi na umeme, hasa katika maeneo ya vijijini, ambapo watu wanategemea matumizi ya kuni na mkaa kutokana na ukosefu wa elimu ya utunzaji wa mazingira.

(iii) Bainisha matumizi manne ya miti.

Jibu:

- **Hutupatia hewa safi.**
- **Inatumika kutengenezea fanicha.**
- **Hutupatia matunda ili kutukinga na magonjwa.**
- **Harufu ya miti ni dawa dhidi ya maadui mbalimbali kama nyoka.**

(b) Kulingana na habari uliyosoma, kampeni mbalimbali zinazotolewa katika vyombo vya habari zina umuhimu gani katika jamii?

Jibu: Kampeni zinazotolewa katika vyombo vya habari zina umuhimu mkubwa katika jamii kwa kutoa elimu ya utunzaji wa mazingira, kuhamasisha jamii kupanda miti, na kulinda misitu ili kuepuka madhara kama vile ukame, mmomonyoko wa udongo, na uhaba wa oksijeni.

(c) Fupisha habari uliyosoma kwa maneno yasiyopungua 60 na yasiyozidi 70.

Jibu: Miti ina faida nyingi kwa binadamu, kama vile kutupatia hewa safi, matunda, na kutengenezea fanicha. Ukataji miti ovyo husababisha madhara kama ukame na mmomonyoko wa udongo. Kampeni kama “kata mti panda mti” na “mtu mmoja miti mingi” zinahamasisha jamii kulinda na kutunza mazingira. Serikali inasisitiza matumizi ya miti ili kuzuia madhara ya uharibifu wa mazingira.

4. Katika kipengele (a) - (e), bainisha dhima mbili kwa kila kiambishi kilichokolezwa:

(a) Babu atakuja kesho asubuhi.

Jibu:

- **Kiambishi cha hali "ta" kinathibitisha au kuhakikisha kuwa kitendo kitatendeka siku zijazo.**
- **Kiambishi cha "ta" kinabadilisha kitenzi "kuja" kuwa katika wakati ujao.**

(b) Ukuta umeanguka.

Jibu:

- **Kiambishi cha "u" kinaonyesha kitenzi kuwa katika hali ya kutendwa na kiungo cha umoja.**
- **Kiambishi cha "u" kinaonesha umoja wa "ukuta".**

(c) Mwalimu alimfundisha Bahati.

Jibu:

- **Kiambishi cha "m" kinahusisha mtu anayeathiriwa na kitendo.**
- **Kiambishi cha "m" kinabadilisha kitenzi "fundisha" kuwa katika hali ya kutendewa na mtu mwingine.**

(d) Ninakupenda.

Jibu:

- **Kiambishi cha "ku" kinaonyesha lengo au madhumuni ya tendo.**
- **Kiambishi cha "ku" kinathibitisha kitendo cha kupenda kinatendeka kwa mtu mwingine.**

(e) sitaimba wimbo kesho.

Jibu:

- 1. Kiambishi cha "si" kinathibitisha hali ya kukataa au kukanusha.**
- 2. Kiambishi cha "si" kinaonesha nafsi ya kwanza umoja.**

5. Bainisha shina la neno katika vitenzi vifuatavyo:

(a) Analima

Jibu: -Lim-

(b) Alipiga

Jibu: -Pig-

(c) Wanacheza
Jibu: **-Chez-**

(d) Kilianguka
Jibu: **Anguk-**

(e) Atachapa
Jibu: **-Chap-**
Maswali:

6. Fafanua sifa tano za lugha.

- I. **Ufanisi** - Lugha inapaswa kuwa na uwezo wa kuwasiliana mawazo na hisia kwa usahihi na ufanisi.
- II. **Muundo wa kifasihi** - Lugha ina miundo inayotumika ili kuwezesha ufanisi wa mawasiliano, kama vile sarufi na mpangilio wa maneno.
- III. **Upokeaji** - Lugha inahitaji kuwa na uwezo wa kupokea na kuelewa mawazo ya wengine ili kuhusisha mawasiliano.
- IV. **Ubunifu** - Lugha inatoa fursa ya ubunifu, ambapo mzungumzaji anaweza kuunda maneno mapya au mbinu mpya za kueleza mawazo.
- V. **Uwepo wa maana** - Lugha inahitaji kuwa na maana inayojulikana, na maana hiyo inaweza kubadilika kulingana na muktadha.

7. Eleza dhima tano za rejesta katika lugha.

- I. **Kufasili muktadha** - Rejesta hutumika kubainisha muktadha wa mazungumzo, kama vile muktadha rasmi au isiyo rasmi.
- II. **Kubainisha hadhira** - Rejesta husaidia kubainisha hadhira inayolengwa, kama vile wazee, watoto, au wenzetu katika jamii fulani.
- III. **Kuthibitisha hali ya jamii** - Rejesta hutumika kuthibitisha hali fulani ya jamii, kama vile mazingira ya shule, kazini, au familia.
- IV. **Kufanya mawasiliano kuwa ya kuvutia** - Rejesta hutumika kufanya mawasiliano kuwa ya kuvutia kwa kuchagua maneno na mitindo inayolingana na hali na muktadha wa mazungumzo.
- V. **Kuweka mipaka ya mawasiliano** - Rejesta hutumika kuweka mipaka ya jinsi na wapi lugha inapaswa kutumika, na inapohitajika kubadilika kulingana na muktadha.

8. Soma shairi lifuatalo kisha jibu maswali yanayofuata:

Mada iliyo moyoni, hii ninawaletea.
Watoto wa mitaani, mada nimeshafungua,
Wanapata mitihani, katika hii dunia,
Nawaonea huruma, imewatupa dunia.

Wanashinda jalalani, hayo ndiyo mazoca.
Umkute kituoni, anaomba abiria,
Ni njaa mwake tumboni, ndiyo inamsumbua.
Ataomba kwa imani, huku anakulilia.

Wapo pia maaluni, vibaya wamezoea,
Hawaombi wala nini, kazi yao kukwapua,
Husimama vituoni, abiria kuvizia.
Abiria wanalia, kila kitu kimekombwa.

Twajenga taifa gani, watoto kuachilia?
Wazurure mitaani, na sisi twachekelen,
Tunadhania utani, na mwishowe tutalis,
Kwani mzaha mzaha, huutumbua usaha.
Maswali:

(a) Bainisha:

(i) Muundo wa shairi:

Shairi lina muundo wa mistari minne kwa kila ubeti na kila ubeti umeandikwa kwa mtindo wa msitari wa ubeti.

(ii) Mtindo wa shairi:

Mtindo wa shairi hili ni mtindo wa simulizi ambapo mwandishi anatumia lugha ya kuwasilisha hali ya jamii na matatizo wanayokutana nayo watoto wa mitaani, kwa njia ya masimulizi ya kisa na picha za kiimani.

(b) Eleza dhamira ya mwandishi katika ubeti wa pili.

Dhamira ya mwandishi katika ubeti wa pili ni kuonyesha hali ngumu ya maisha ya watoto wa mitaani wanapokutana na umasikini na njaa, na jinsi wanavyohitaji msaada kutoka kwa jamii na serikali.

(c) Eleza kwa kifupi ujumbe wa shairi hili.

Ujumbe wa shairi hili ni kuonyesha matatizo wanayokutana nayo watoto wa mitaani kama njaa, umaskini, na uhalifu, na kuhamasisha jamii kutambua na kuchukua hatua kukabiliana na hali hii.

(d) Toa methali nyingine moja yenye maana sawa na methali "Mzaha mzaha, hutumbua usaha" kama ilivyotumika katika shairi.

Methali nyingine yenye maana sawa ni "Asiyesikia la mkuu huvunjika guu" ikionyesha kuwa utani unaweza kuwa na madhara ikiwa haujachukuliwa kwa uzito.

(e) Andika kichwa cha habari cha shairi hili kisichozidi maneno matano na kisichopungua maneno matatu. Kichwa cha habari kinaweza kuwa **"Watoto wa Mitaani"**.

9. Bainisha tofauti tano zilizopo kati ya fasihi simulizi na fasihi andishi.

Jibu:

I. Uwasilishaji:

Fasihi simulizi inawasilishwa kwa muktadha wa kusema (mara nyingi mdomo kwa mdomo), wakati fasihi andishi inawasilishwa kwa andiko.

II. Aina ya hadhira:

Fasihi simulizi inakusudiwa hadira ya moja kwa moja (watu wanaosikiliza), fasihi andishi inakusudiwa hadira kubwa zaidi (wasomi wa maandiko).

III. Umiliki:

Fasihi simulizi ni ya umma na inabadilika kila wakati, lakini fasihi andishi ni ya kibinafsi na inahifadhiwa katika maandiko.

IV. Matumizi ya lugha:

Fasihi simulizi hutumia lugha ya moja kwa moja, ya kidiplomasia au ya picha, wakati fasihi andishi hutumia lugha ya kiakademia na ya maandishi.

V. Muda wa uwasilishaji:

Fasihi simulizi inachukua muda mfupi kuwasilishwa, ikijumuisha hadithi za muktadha na masimulizi ya papo kwa papo, wakati fasihi andishi inachukua muda mrefu na inaweza kuhaririwa au kubadilishwa wakati wa uandishi.

10. Badili barua ifuatayo kuwa simu ya maandishi kwa kutumia maneno yasiyozidi kumi (10).

Shule ya Sekondari Busega,
S.L.P 1010,
KASULU.
10/11/2015,

Mpendwa kaka Haruna Mashaka, kwanza shikamoo!

Habari za hapo nyumbani? Wazazi wetu na wengine wote huko hawajambo? Mimi huku shuleni sijambo naendelea vizuri na masomo yangu.

Dhumuni la barua hii ni kukufahamisha kuwa nilipokuwa salarini kutoka nyumbani kuja shuleni, kwa bahati mbaya nilibiwa fedha za karo ya shule ulizonipa, hivyo bado nadaiwa karo ya shule. Tafadhali kaka nisamehe kwa usumbufu ninaokusababishia nitumie fedha zingine kwa ajili ya karo ya shule.

Kwa leo ni hayo tu.
Mdogo wako,
Neema Mashaka.

Simu ya maandishi:

Habari kaka Haruna, nilibiwa fedha za karo njiani, tafadhali nitumie nyingine. Mdogo wako, Neema.